

Visió de la “gran guerra” del setmanari *la Costa de Llevant*

FRANCESC VILLÀ

A principis del segle XX les grans potències europees podien dividir-se en dos gran blocs: per un costat les liberal-democràtiques que englobaven Gran Bretanya, França i Alemanya; per l'altra els imperis absolutistes com l'Àustro-hongarès, el Rus i l'Otomà. Es donà també un augment de les tensions internacionals per la rivalitat entre imperis i el nacionalisme balcànic que desembocà en una política de rearmament general dins el període anomenat “Pau armada”. Tot plegat donà peu a la formació d'aliances internacionals emmarcades pels enfrontaments colonials entre França, Gran Bretanya i Alemanya i per la crisi balcànica en què els imperis Àustro-hongarès i Rus volien incrementar la seva influència a costa de la feblesa de l'imperi Otomà.

Amb l'assassinat de l'hereu de la corona austro-hongaresa, l'arxiduc Francesc Ferran, i el de la seva dona a Sarajevo en mans d'un estudiant bosnià relacionat amb nacionalistes serbis, Àustria s'annexiona Sèrbia i a partir d'aquest moment es posen en joc totes les aliances prèvies. Rússia dona suport a Sèrbia declarant la guerra a Àustria, i Alemanya (aliada d'Àustria) declara la guerra a Rússia i França. Bèlgica que es mantenia neutral és envaïda per Alemanya i Gran Bretanya entra al conflicte declarant la guerra a Àustria i Alemanya. Tot plegat succeeix entre els mesos de juliol i agost. La rapidesa dels fets sorprèn a la mateixa pobla-

ció i trobem que entre les classes treballadores, d'idees majoritàriament socialistes i pacifistes, hi ha un desvetllament de sentiments nacionalistes que portaran a greus enfrontaments entre pacifistes i bel·licistes. S'inicia d'aquesta manera el que es considera la primera guerra mundial. Eric Hobsbawm, un dels historiadors més influents de la segona meitat del segle XX, ens diu que “*abans del 1914 mai s'havia produït una guerra mundial. Tot això canvià quan Àustria declarà la guerra a Sèrbia el 28 de juliol de 1914 després del magnicidi comès contra el príncep hereu de l'Imperi austro-hongarès.*”

En la primera guerra mundial participaren totes les grans potències i tots els estats europeus excepte Espanya, els Països Baixos, els tres països escandinaus i Suïssa. A més, diversos països d'ultramar enviaren tropes, en molts casos per primera vegada, a lluitar fora de la seva regió. Així, els canadencs lluitaren a França, els australians i neozelandesos forjaren la seva consciència nacional en una península de l'Egeu -“Gal·lípoli” es convertí en el seu mite nacional- i, el que és encara més important, els Estats Units desatengueren l'avertència de George Washington de no deixar-se involucrar en els “afers europeus” i traslladaren els seus exèrcits a Europa, condicionant amb aquesta decisió la trajectòria històrica del segle XX. Els indis foren enviats a Europa i al Proper Orient, batallons de treball xinesos viatjaren a occident i va haver-hi africans que serviren en l'exèrcit francès.”¹

Com es viu l'inici del conflicte a casa nostra?

Com es viu l'inici d'aquest conflicte a casa nostra? Quines són les primeres reaccions?

La veritat és que als maresmencs de l'època els quedava una mica llunyà. Dóna la sensació, mirant-t'ho amb perspectiva, que passava el mateix d'avui dia amb els conflictes diaris que hi ha arreu del món, que fins que no els tens a casa, la gent els ignora, o els vol ignorar si més no, pensant que això no va amb ells.

La documentació més propera a casa nostra la trobem en el setmanari catalanista de la dreтана Lliga Regionalista “*La Costa de Llevant*”, la primera publicació de caràcter comarcal que va tenir una llarga duració, fins que la Dictadura de Primo de Rivera la va prohibir.²

Pararem atenció en els números d'aquesta revista que parlin de la guerra corresponents a l'any 1914, des de l'inici del conflicte fins a finals d'any. Les transcripcions seran literals i en cursiva respectant l'ortografia de l'època, quan el català encara no estava normalitzat.

En el nº 13 corresponent al 12 de juliol de 1914, l'editorial de la revista ens parla d'aquesta nova tragèdia, hi ho fa d'aquesta manera:

NOVA TRAGEDIA

L'imperi d'Àustria-Hongria s'ha conmovut fortament ab la tragedia de Serajevo, capital de la Bosnia. Lo príncep hereu, Francisco Fernando, junt ab sa esposa,

1. HOBSBAWM, ERIC. *Historia del siglo XX. 1914-1991*. Barcelona, Crítica. Grijalbo Mondadori. 1998. Pàg.31

2. COSTA I OLLER, Francesc. *La Premsa a Mataró 1820-1980*. Barcelona, Ed. Rafael Dalmau. 1982. Pàg 66

sigut fondissima y l'Austria ha demostrat que sentia viva simpatia pel príncep difunt, puig ha ennoblit dignament la seva memoria constituhint lo seu enterament una manifestació grandiosa, imponent de dol nacional.

grossos defectes dels que n'estava exemp. Degenerem, si, degenerem a marxés dobles.

Senyors bolsistes, tenedors tots de paper ¿que'ls valors baxen? Calma, calma y més calma, que'l mal temps no dura pas sempre. La serenitat ha de ser la vostra guia, puig sense ella poden enfonsarse a l'abim.

han caygut morts de les bales d'uns assassins. Home en la plenitut de la vida, de fondos coneixements, expert en la governació del Estat, de idees y sentiments arrelats, el príncep feya concebre belles esperances com un digne successor del Emperador Francisco Joseph, qui compta l'avantsada edat de 84 anys. ¡Pobre Emperador! Moltissims anys que ve regnant, amargats per infortunis y desgracies de familia com lo fússellament del seu germá l'Emperador de Méjich, la mort misteriosa del seu fill Rodolf, l'assassinat de la seva esposa l'Emperatriu Isabel y ara la del seu nebot. Son cops verament terribles per soportar un vell.

Lo príncep hereu ha sigut víctima d'un complot, fill d'un exaltat nacionalisme, y essent los seus autors serbis, la indignació contra aquest regne dels Balcans, ha produhit en alguns punts noves víctimes. A n'en Francisco Fernando se l'hi ha carregat moltes culpes que a ben segur n'estava exempt, però l'havien rodejat d'una malevolensa internacional que no es extrany hagi sigut la causa d'haver armat la mà del regisida; per les seves idees fundament catòliques, no hi ha que dir que els enemichs de la religió hi veyan a n'ell un destorp per les seves propagandes.

¿Tindrà transcendencies la seva mort? De moment la impresió ha

Quinze dies després de l'assassinat de l'arxiduc Francesc Ferran, “La Costa de Llevant” se'n fa ressò preguntant-se quines podrien ser les conseqüències. Poc s'imaginaven, a l'igual que la resta de la societat, que aquest fet marcaria l'evolució política de tot el segle XX.

Haurem d'esperar fins al 9 d'agost, quan en el nº 16 del setmanari, es torna a parlar del conflicte. Ara els esdeveniments ja estan prenent volada i la gent no està del tot tranquil·la, per això es demana serenitat i, davant la por, es vol la neutralitat. Veiem-ho:

SERENITAT

Lo mateix los individus que'ls pobles, en los moments difícils de ses vides, es quan han de mostrar més serenitat y més sanch freda per aguantarlos, pensant ab lo remey. Ara, ab motiu d'esclatar la guerra entre Austria Servia, totes les nacions s'han esverat y en les Bolses hi ha repercutit l'espant d'una manera sorollosa; y a dir veritat y sentintha fundament, no podem amagar que a Barcelona, en plena Borsa, s'hi ha donat un espectacle vergonyós, mostrant los seus concurrents una por tremenda que degenerà en avalot obligant al Governador a tancar l'edifici.

Aquella serenitat dels catalans, aquella sanch que may s'escalava tant depressa com l'andalusa ¿ahont son? Fa pena veure com lo nostre poble va perdent les hermoses qualitats que posehia, adquirint

Ves per on, sense venir a compte, sorgeixen els estereotips i tòpics comparatius amb altres zones d'Espanya; això sí, els millors som nosaltres ja que prenent actituds com les dels borsistes, degenerem i no hem de fer-ho. El més preocupant és que avui dia hi ha gent que continua utilitzant els mateixos arguments. Vergonya.

Més interessant és la reflexió que fa sobre la neutralitat.

NEUTRALS

La guerra, un dels flagells més horrosos de la Humanitat, ha esclatat a Europa entre diferents nacions; el conflicte tan temut durant tants anys, ha vingut inesperadament portant l'espant per tot arreu, perquè al considerar la magnitud del desastre que's prepara, la imaginació casi no'l pot capir. Austria contra Servia, Rusia contra Alemanya y aquesta a la vegada contra França; Inglaterra per ara un enigma pero movilisant les seves poderosíssimes escuadres ¿què va passar ab tants milions d'homes sobre les armes, disposats a la batalla y ab ansies d'aniquilarse? Odis de raça y envejes de pobles, son los que porten aquestes malestruganses fent capgirar la pau que sempre s'hauria de disfrutar. Estats poderosos no s'havenen ab un present, y com llops famolenchs van a la cassa de noves preses per engrandirse més y més.

La guerra actual pendrà, ab la extraordinaria potencia dels moderns armaments, proporcions

L'arxiduc Francesc Ferran assegut a la dreta amb la seva família.
Viquipèdia

Llancer
alemany

espantoses y per axò la intranquil·litat es general, àduch en los país-sos no afectes al conflicte. Espanya, allunyada del teatre de la guerra, pot viure més confiada de que rès l'hi ha de passar y potser materialment quelcom de profit en pot reportar; motiu de més perque observi una neutralitat absoluta, no decan·tantse per cap costat: bojeria imper·donable seria si quatre caps calents comprometessin el pervindre.

Que Deu s'apiadi de tants homes que van morir per culpa d'altres y vulgui que promptel seny imperi en los cervells dels directors y caps devanters dels pobles avuy bar·rejats en lluyta esfereidora.

Soldat alemany
1916

La reflexió és correcta, la pre·ocupació latent i davant la pers·pectiva sorgeix la preocupació pel benestar i el negoci, per això insisteix tant en la neutralitat. La veritat és que aquesta guerra, que es pensava s'acabaria aviat, a la llarga va reportar un benefici eco·nòmic a la comarca.

No volen ni sentir parlar de possibles aliances o solidaritats i la política de l'estruç, d'amagar el cap sota l'ala, és la que millor els va, tot atacant als contraris polítics de manera ben manifesta. L'exemplar del dia 16 d'agost, el nº 17, ens ho explica d'aquesta manera:

DUES NECESSITATS

El Lerroux ha parlat y l'ex·emperador del Paralel, donant la seva opinió en lo del conflicte euro·peu, demana que tots els polítichs parlin y exposin llurs papers.

¿Per què, senyor Lerroux? ¿En tenim cap necessitat de que'ns amo·hinin ab vulgaritats? No cal, home, no cal; es preferible mil voltes que davant s'aqueixa guerra tan tre·menda que s'està desenrotllant a Europa, calli vostè, callin los demés polítichs y en primer terme que's posin un candado a la boca los

ministres, puig sols fentho així potser nos estalviaran de com·prometrens. Ni Alemanya, ni Inglaterra, ni França, necessi·ten per rès les seves declara·cions; ben quietets a casa nostra y prou; no'ns enredin que prou maldecaps tenim dintre la familia perquèns hagim de ficar en los assumtes de les altres.

Axò que diu de que'ns hauriem d'aliar ab Inglaterra y França y anar a la guerra junts, es un disbarat com una casa, es un crim en les presents circumstancies; sembla estrany que un home del talent del capdill dels radicals, caygui del niu com un vulgar toca-campanes qualsevol.

El poble espanyol avuy, per viure un xich tranquil y que'ls seus nervis no se li excitin més, sent dues neces·sitats: la de que'ls polítichs callin fins a fer completament el mut, y ja hem dit sobretot los ministres, y de que al llegir los diaris, agafi ab calma les notícies telegràfiques que portin de la guerra, no creyentse absolutament rès del noranta per cent, per ser tot un enfilall de men·tides, y dels deu restants, que'ls passi per un sedàs mirant primer d'hont ve encapsalat lo telegrama.

Queda clar que els que mana-

ven no eren de la mateixa rosca que "La Costa de Llevant".

En aquest mateix exemplar, com a curiositat, en l'apartat corresponent a les notícies de Mataró, ens explica com els ciu·tadans francesos i alemanys foren cridats a files:

DE LA GUERRA EUROPEA
- A causa de la movilizació del exer·cit francès han tingut de sortir per ingressar a les files, alguns subdits de la vehina república que vivien en aquesta ciutat com també alguns d'alemanys.

El nº 18, de data 23 d'agost de 1914, ens aporta una anàlisi comparativa de les guerres napo-

ses possessions d'Amèrica, poden no sols sofrir grans canvis, sinó fins desaparèixer y tot.

Tanc britànic Mark IV
Tadpole

Segurament que la fisonomia de Europa no's canviarà d'una manera profunda; lo més probable és que sols sofreixi una lleugera modificació; però lo que ab tota certesa sofrirà un canvi profundíssim, serà l'ànima del poble.

En l'any 1814 se senyalà el començament d'un principi que te avuy el seu llògich final. Pot dirse que'l nou segle naxerà d'aquesta pavorosa guerra europea.

Soldat britànic
1915

es posaven front al poder francès ab 1.000.000 de homes, manats pel quefe d'aquella y pels més cèlebres generals d'aquell temps. França tenia en peu de guerra 550.000 homes, la major part francesos; però n'hi havia també d'alemanys y italians. En aquell temps un milió y mig de combatents era un número extraordinari. En els temps actuals aqueixa xifra es poch menys que insignificant.

Ara hi havia disposats per la primera topada, 7.000.000 de soldats, y altres tants es preparen per substituirlos, armats a la moderna. Un segle d'invents y d'estudis han transformat el fusell de xispa y baqueta, y'l canó de metxa de la època napoleònica, en fusells i canons del tret ràpit y altres formidables medis de destrucció, de manera que'l poder ofensiu militar s'ha triplicat.

Veritablement, sembla que visquem en una de les concepcions fantàstiques de Wells. Hi ha que esforçar la imaginació per ferse càrrech de lo que son 15.000 canons de campanya, mil canons de 305, un milió y mig de cavalls, 120 dirigibles, 600 aeriplans, 300 submarins y 10.000 torpillers. Tot això significa la guerra en la terra, en el mar y en l'ayre.

Europa's juga en aquests moments la seva hegemonia en el món. El seu imperi colonial d'Àfrica, Àsia, Oceania y les escas-

leòniques amb la guerra europea acabada d'iniciar. Ens parla del canvi d'armes, del volum d'homes mobilitzats, de les possibles pèrdues colonials, etc. Tot plegat ho explica en un apartat de notes curioses de la guerra, símptoma de la llunyania del conflicte.

NOTES CURIOSSES DE LA GUERRA – Dues fètxes: 1814-1914

Fa cent anys, Europa, com ara, estava convertida en un vastíssim camp militar.

En 1814, prussians, russos, espanyols, austriachs, anglesos y suechs aunaven els seus esforços contra un sol home, contra Napoleó, el colós del seu segle. Actualment, Europa, dividida en dos camps casi igualment poderosos, s'aboca a una terrible lluita de nacions y de races.

Els coaligats contra Bonaparte

La guerra està en marxa i cal veure cap on van els esdeveniments. En l'apartat corresponent a la ciutat de Mataró es demana precaució per vetllar pels seus interessos. Llegim-ho:

PRECAUCIÓ –En una reunió celebrada per la Junta Directiva del “Centre Cotoner” de Barcelona, el president don Santiago Trias donà compte de les actives gestions que s'estàn realisant per la comisió delegada en la reunió de Societats econòmiques baix la presidència del senyor Prat de la Riva que tingué lloch en la Diputació per conseguir del Govern ab urgencia l'assegurament contra'l perill de guerra, dels cascos dels barcos que portin cotó y del cotó destinat a nostres ports, axís com el de poder arribar a la creació d'una entitat per l'acceptació dels giros exportadors de dit article.

La Junta Directiva se troba constituïda ab caràcter permanent, no sols per conseguir ocupantse de les precaucions necessaries per la protecció dels interessos de “Centre” davant les conseqüències de l'actual conflicte, si que també per escoltar quantes observacions puguin fer los interessats (...)

L'inici del conflicte bèl·lic també fou font d'inspiració per la lírica patriòtica. Encara que lluny

del camp de batalla tenim una mostra de solidaritat amb Bèlgica en aquest poema de Lluís Matas i Carré.

*¡LA FORNAL S'ABRANDA!*³

- Poble que's veu ultratjat
Sa dignitat prest l'arbora...

*Bregant en la fornal casi mondana,
l'incendi n'ha esclatat al cor d'Europa;
allí s'hi va acoblar tropa y més tropa,
canons, ferms explosius, ¡tasca inhumana!*

*La guerra sens pietat el foll demana,
y axí, perdut el frè, y ab cor d'estopa,
de planys y sofriments s'omple la copa
y el mot "Humanitat", es frase vana.*

*La Bèlgica, que vol sa independència,
tot d'una s'ha axecat, per l'ira encesa
fent cara a l'invasor sense clemència.*

*Podrà mostrarli, altiu, sa gran potencia,
més ella ab dignitat, ab enteresa,
de plè n'ha rebutjat tota ingerencia.*

Lluís Matas y Carré
10 d'agost de 1914

Veiem com la guerra capgira alguns plantejaments. "La Costa de Llevant" es manifesta unívocament contrària al govern de Madrid i no deixa de criticar-lo gairebé a cada número. Ai làs, però! Amb la qüestió de la neutralitat hi estan totalment d'acord i així ho manifesten. Si més no són sincers i ho reconeixen.

En el nº 20 corresponent al 6 de setembre, l'opinió de Camilo Kleks en l'article que escriu a l'apartat "La gota d'aygua" ens diu això:

LA NEUTRALITAT

(...) Ara ab motiu de la guerra europea se'ns presenta un cas d'aquests als que formem part de l'estat espanyol. Hem de judicar el

fet de no trobarnos comprometos en la terrible conflagració, y hem d'analizar si'ns convé ò no persistir en la neutralitat en que oficialment ha colocat a la nostra terra'l govern de Madrid. ¿Com podem ferho serenament, nosaltres que tantes vegades hem censurat als governs centrals y al que presideix lo senyor Dato, ara com ara?

Per que som contraris d'ells, perque hem combatut a l'actual per la seva passivitat en pendre mides de caràcter econòmic que puguin conjurar lo trasbals que per força ha d'ocasionarnos lo saltabaix quropeu ¿hem de criticarlo també per la seva enteresa en proclamar y sostenir la declaració de neutralitat d'Espanya devant de les guerres que estàn desangrant una gran part d'Europa?

No, de cap manera. Nosaltres, sia la que's vulgui la significació del ministeri Dato y la seva actuació en lo sentit econòmic devant de les actuals circumstancies, hem de declarar que l'hem trobat acertat en la seva declaració de la neutralitat espanyola, com celebrem satisfactoriament no haguessin compromès la nostra actuació los governs anteriors. (...)

Voleu dir que els polítics i comentaristes actuals reconeixen de la mateixa manera l'encert del contrari?

En aquest mateix número hi trobem un testimoni de guerra, altra vegada a l'apartat corresponent a Mataró.

TESTIMONI DE GUERRA
— *Ha arribat un jove vehí fill del conegut magatzemista de vins don*

Cándido Duran que feya poch temps que's trobava ocupat en una casa dedicada al negoci de vins que un parent seu té establert en Mulhouse.

El referit jove se trobava en aquella població d'Alsàcia quant el primer atac de les tropes franceses y contraatac dels alemanys y varies accions que's feyen per aquells voltants en aquells dies.

Conta que l'entrada de les tropes franceses en aquella població sigui acullida ab grans demostracions d'entusiasme per el vehinat, y que aquest, mentres va durar la batalla, estava amagat en els soterranis de llurs cases.

En aquella, com en totes les poblacions d'Alemanya, diu que'l tranzit comercial continua sense interrupció com abans d'esclatar la guerra.

En l'exemplar nº 21 del 13 de setembre que faci referència a la guerra només trobem una petita nota del governador informant que aquest any el govern francès no admetrà espanyols a la verema.

AVÍS IMPORTANT — *El senyor Governador va rebre un telegrama del quefe de la frontera, anunciantli que les autoritat franceses advertexen quen la verema no podràn ésser empleats obrers espanyols com altres anys degut a que s'ha donat preferència als obrers belgues que'n gran nombre han arribat al Roselló.*

Mireu si en fa de temps que anem a la verema francesa.

Acabarem amb el darrer comentari sobre la guerra que trobem aquest any i que correspon al nº 25 de data 11 d'octubre de 1914, signat per Camilo Kleks. Malgrat reconèixer que està bé ser altruista i solidari acaba prevalent l'actitud egoista del "procurar per

3. Conflagració europea. — Anglaterra, França, Rússia, Alemanya, Austro-Hongria, Bèlgica, Servia y Montenegro están en una barreja de guerres.

ANY XXI

6 DE SETEMBRE DE 1914

NÚM. 20

LA COSTA DE LLEVANT

SETMANARI ILUSTRAT CATALANISTA

«Vergonya eterna a aquell que, despreciant
son idioma, alaba'l dels altres.» DANT

Pugna Pro Patria

nosaltres" i aquesta actitud pot portar a situacions gens agradables que es polaritzen més en èpoques de crisi com ho fou aquell conflicte, però també en moments de crisi com l'actual. Cal estar amb l'ull ben obert.

LA GOTA D'AYGUA

- ¿Egoisme, Prudencia?
- No, lo lògich y natural

De cada cent cataláns que s'ocupan y despreocupan de les incidències de la guerra europea, poch podríem cantar-ne qu'èmersin lo mateix temps y'l mateix interès en pensar en los problemes de caràcter econòmic, social y polítich que ve plantejant a la nostra patria aquesta malehida guerra.

¿Perqué tanta preocupació per lo que afecta als altres y tan poch interès per lo de casa nostra?

¿Será senzillament l'instint de curiositat, de trapaceria, esperonada per una feble excitació nerviosa, o lo que modernament s'en diu altruisme, això es, cuidar-se y preocupar-se de lo dels altres, arribant, si's dona'l cas, fins el sacrifici propi, en sa defensa?

Sia la qu'és vulgui d'aquestes dues causes la que mogui a les multituds, hem de considerarho un bon senyal perquè demostra la existència d'una sensibilitat colectiva, qu'els demòcratas conscients hem de procurar se mantingui sempre, si be que fent tots los esforços possibles pera perfeccionarla, perquè es ella el pols pel qu'és manifestan los estats psíquichs del poble.

Seguint, donchs, aquesta tasca, hem de ferli veure que no ha de deixar de preocupar-se y de comentar la destrucció de Lovaina y el bombardeix de la catedral de Reims; pero que convé molt que pensi, que comenti y que influeixi en tot quant pugui en lo que fa referència al tancament de fàbriques, a la paral·lació d'obres, a la clausura de negocis y als daltibaixos econòmichs que aquests provocan a Catalunya, que no poden engendrar més que miseria y la fam a casa nostra.

Bo y bonich es pensar ab lo d'allà, però també ho es, y a més convenient y útil, cuidar-se de lo de aquí; y no esperant que tot ho fassi'l Govern de Madrid, sinó avant-santnos a fer nosaltres tot allò que poguém, que es molt lo que pot ferse

quant hi ha voluntat y s'arriba a capir la necessitat de ferho.

La guerra, a nosaltres, no'ns fa sentir canonades ni'ns mostra los quadros de destrucció y de mort dels camps de la França, la Bèlgica y la Polonia; pero'ns ofega el comerç y l'industria per la retirada dels capitals poruchs qu'és com si diguessim l'ayre qu'ens manté la vida com a poble industrial y agrícola per excel·lencia.

Encara no feia quatre mesos que s'havia iniciat la guerra i es veritat que algun símptoma d'inestabilitat havia aparegut, però després es capgirà i tot el catastrofisme predit en aquest article de Camilo Kleks es convertí en optimisme econòmic per a Catalunya.

Hem vist a partir del setmanari "La Costa de Llevant" com va afectar, quines opinions provocà, quin era el seguiment que es feia des de casa nostra de l'inici de la que fou anomenada Gran Guerra. En una altra ocasió podem fer-ne el seguiment de la mateixa durant els anys que durà el conflicte.